

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

БЕЗНОЩЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 658.821:334.716

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Бельтюков Євген Афанасійович,
Одеський національний політехнічний університет
МОН України, завідувач кафедри економіки
підприємств

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Осипов Володимир Миколайович,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України, старший науковий
співробітник відділу міжрегіонального економічного
розвитку Українського Причорномор'я

доктор економічних наук, доцент
Гончаренко Олена Миколаївна,
Одеський національний економічний університет
МОН України, завідувач кафедри фінансового
менеджменту та фондового ринку

Захист відбудеться «24» вересня 2015 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.03 в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий «21» серпня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. А. Сиротенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Промисловість є основою суспільного прогресу та однією з найбільш важливих галузей економіки. Її перетворення на ефективний, конкурентоспроможний, сприйнятливий до інновацій і високотехнологічний комплекс, що динамічно розвивається та інтегрований у систему міжнародного розподілу праці вимагає поглиблених досліджень чинників, методів і форм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств.

Тому все більшої актуальності набуває проблема забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання, оскільки здатність підприємства працювати у високодинамічному конкурентному середовищі з позитивною динамікою є результатом ефективної системи управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства.

Конкурентоспроможність підприємства у свій час досліджували багато вчених, починаючи з А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. С. Мілля, К. Маркса, Ф. Едجوурта, К. Вікселя, Дж. Робінсона, Дж. Кейнса, Й. Шумпетера, А. Лернера та ін. Серед сучасних наукових підходів щодо визначення конкурентоспроможності промислових підприємств та її забезпечення варто відзначити наукові праці Азоєва Г. Л., Бельтюкова Є. А., Буркинського Б. В., Бутенко А. І, Геєця В. М., Гетьман О. О., Гончаренко О. М., Гончарова Ю. В., Градова А. П., Гринчуцького В. І., Довгань Л. Є., Дубницького В. І., Зав'ялова П. С., Зверякова М. І., Ковальова А. І., Кузьміна О. Є, Кузнецової І. О., Макконнелла К., Маліцького Б. А., Маршалла А., Немцова В. Д., Оберемчука І. О., Орлова О. О., Осіпова В. І., Осіпова В. М., Перерви П. Г., Петенко І. В., Петровича Й. М., Піддубної Л. І., Портера М., Райзберга Б. А., Спірідонова І. А., Фатхутдінова Р. А., Федулової Л. І., Філіппової С. В., Хамініч С., Чубай В. М., Шаповал В. М., Юданова А. Ю., Яковлева А. І., Янкового О. Г. та ін.

Величезна різноманітність наукових підходів вносить певну неоднозначність у визначенні чинників впливу та шляхів забезпечення конкурентоспроможності підприємства, водночас аналіз діяльності вітчизняних промислових підприємств свідчить про низький рівень їх конкурентоспроможності. Це підтверджує недосконалість методів, що використовуються для вирішення теоретичних та практичних завдань щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання.

Виникає необхідність уточнення, розширення та подальшого розвитку як методичних підходів та інструментів визначення рівня конкурентоспроможності підприємства, так і організаційних заходів щодо її забезпечення. Отже, наявність невирішених проблем обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи, вибір мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри економіки підприємств Одеського національного політехнічного університету за темами: «Проблеми підвищення ефективності інноваційно-

інвестиційної діяльності підприємств» (номер державної реєстрації 0111U009483, 2010 – 2014 рр.), «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств» (номер державної реєстрації 0114U005505, 2014 – 2018 рр.), у межах яких автором обґрунтовано теоретичні та науково-методичні підходи щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання та розроблено практичний інструментарій оцінювання рівня конкурентоспроможності промислового підприємства, що базується на визначенні інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних положень, розробка науково-методичних та практичних рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та процесу їх адаптації до сучасних умов господарювання.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні завдання:

– теоретично обґрунтувати та вдосконалити зміст поняття «забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства», визначити його головні аспекти та чинники;

– розглянути та уточнити основні напрями і стратегії забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та типи ключових факторів успіху з їх складовими;

– проаналізувати сучасний стан функціонування промислових підприємств та методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємств;

– проаналізувати детермінанти конкурентоспроможності промислових підприємств України та сформулювати основні методичні підходи до визначення та практичного застосування інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності промислових підприємств;

– удосконалити наукові аспекти управління забезпеченням конкурентоспроможності промислових підприємств із застосуванням процесного та системного підходів;

– розробити концепцію комплексного забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання та логіко-структурну схему її впровадження.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних положень щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становлять методологічні та загальнонаукові принципи проведення комплексних економічних досліджень, фундаментальні положення сучасної економічної теорії, концептуальні засади теорії і практики управління конкурентоспроможністю підприємства, наукові дослідження, положення і розробки провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств.

У дисертаційній роботі використано наступні наукові методи: методи наукового узагальнення, аналізу та синтезу, порівняння та систематизації – при дослідженні та уточненні теоретичних основ забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств; групування і класифікації – при систематизації чинників конкурентоспроможності підприємства; статистичного та економічного аналізу – при аналізі сучасного стану середовища функціонування промислових підприємств; багатомірного неметричного шкалування та ранжування – при розробці методичних підходів до оцінювання рівня конкурентоспроможності промислових підприємств; графічний – для наочної ілюстрації результатів дисертаційної роботи; метод моделювання – при вдосконаленні системи управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України щодо державного регулювання конкурентних відносин, статистична інформація Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області, дані фінансової звітності промислових підприємств півдня України, галузева інформація, інформаційно-аналітичні бюлетені, фахові видання, інформація мережі Інтернет, результати власних досліджень здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертації полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці науково-методичних та практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання. Новизна наукових результатів виконаного дослідження, що виносяться на захист, полягає у наступному:

удосконалено:

- визначення поняття «забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств», яке, на відміну від існуючих, базується на його розумінні, не як сукупності заходів і засобів, а як послідовного процесу, що спрямований на перетворення наявних ресурсів та можливостей підприємства на реалізацію конкурентних переваг, створення умов, що сприяють підвищенню конкурентних можливостей, зміцненню конкурентних позицій на вітчизняному і світовому ринках та забезпеченню стійкого розвитку промислового підприємства;

- методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності промислових підприємств, оснований на визначенні інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства, який, на відміну від існуючих, дозволяє оцінити конкурентоспроможність за основними аспектами її забезпечення та підвищити обґрунтованість та ефективність розробки стратегічних рекомендацій;

- концепцію комплексного забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання, що включає, на відміну від раніше відомих, єдність таких складових, як: формування системи управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства, організаційно-економічні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності

підприємства та обґрунтовану послідовність процесу його адаптації до сучасних умов господарювання.

набуло подальшого розвитку:

– теоретичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства шляхом запропонування авторської класифікації чинників конкурентоспроможності, за якою вони поділяються, залежно від сфери діяльності, у якій формуються, на: техніко-технологічні, фінансово-економічні та організаційно-управлінські, що дозволить підвищити ефективність заходів щодо підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств;

– систематизація основних типів ключових факторів успіху, що дозволить підприємствам більш обґрунтовано підійти до визначення стратегій забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання;

– наукові аспекти формування системи управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства із застосуванням процесного та системного підходів, яка включає послідовність адаптації підприємства до сучасних умов господарювання, що дозволить своєчасно та успішно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі.

Практичне значення одержаних результатів. Удосконалені теоретичні засади та методичні рекомендації щодо організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств можуть бути реалізовані на промислових підприємствах при розробці конкретних заходів, спрямованих на утримання та поліпшення конкурентних позицій підприємства.

Основні висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані в діяльності державних органів влади, промислових підприємств, науково-дослідних установ та навчальних закладів України.

Висновки і рекомендації, запропоновані в дисертації, схвалено і впроваджено в практику діяльності, що підтверджено відповідними актами про впровадження результатів дослідження: ДП НВКГ «Зоря» – «Машпроект» (№ 08-1280 від 17.06.2014 р.), ПАТ «Одеський припортовий завод» (№ 3819 від 18.09.2014 р.), ТОВ «Холдингова компанія МІКРОН» (№ 46 від 03.02.2015 р.), ТОВ «ПВК «ІНТЕХ»» (№ 64 від 03.04.2015 р.).

Матеріали дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Одеського національного політехнічного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Стратегія підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Економіка та менеджмент якості на підприємстві», «Стратегічне управління підприємством» та «Конкурентоспроможність підприємства» (акт б/н від 22.07.2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, де подано авторський підхід до вирішення актуальної наукової задачі розвитку теоретичних положень, розробки науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та їх адаптації до сучасних умов господарювання. Основні наукові положення, результати проведених досліджень, висновки та рекомендації, що викладено в роботі та виносяться на

захист, є особистим здобутком автора. Із наукових праць, підготовлених у співавторстві, використано лише матеріали, що належать автору особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися автором і одержали схвалення на XI щорічній науково-практичній конференції, присвяченій 15-річчю ОРІДУ НАДУ при Президентові України «Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології» (м. Одеса, 22 квітня 2010 р.); науково-практичній конференції «Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу» (Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса, 21 травня 2010 р.); IV науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова «Економічні проблеми розвитку промисловості регіону» (м. Первомайськ, 14-15 жовтня 2010 р.); I Міжнародній конференції молодих учених «Економіка і менеджмент: ЕМ – 2010» (Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, листопад 2010 р.); науково-практичній конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, 2011 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 26-27 вересня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка: реалії часу і перспективи» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 20-21 лютого 2014 р.); III Міжнародній Інтернет – конференції «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 22-23 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 11-12 липня 2014 р.); I Міжнародній науково-практичній Інтернет – конференції «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 23-24 квітня 2015 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 19 наукових праць, у тому числі 9 – у фахових виданнях, 2 з яких входять до міжнародних наукометричних баз. Загальний обсяг опублікованих робіт склав 6,05 д. а., з яких особисто автору належать 4,53 д. а..

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків, викладених на 228 сторінках комп'ютерного тексту, з них 185 сторінок – основний текст. Матеріали дисертації містять 16 таблиць і 24 рисунка. Список використаних джерел містить 183 найменування та наведений на 18 сторінках. Робота має 7 додатків обсягом 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими темами, сформульовано мету та основні завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне

значення отриманих результатів, а також наведено інформацію щодо їх апробації.

У першому розділі **«Теоретичні основи забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств»** розглянуто сутність економічних категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність підприємства», досліджено теоретичні аспекти, напрями та стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємств.

Проаналізувавши та узагальнивши існуючі наукові підходи до визначення сутності економічної категорії «конкурентоспроможність підприємств», було запропоновано її тлумачення, яке, на відміну від раніше відомих, враховує реалізацію трьох основних напрямків: комплексний підхід до проблеми забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств, пріоритетність інноваційного розвитку економіки України та необхідність переходу до вищих технологічних укладів.

Відповідно до цього, конкурентоспроможністю підприємства є ступінь переваги підприємства відносно інших підприємств даної галузі всередині країни та поза її межами за такими характеристиками, як: рівень техніки та технології, форми організації процесів, рівень стратегічного і поточного планування, рівень витрат виробництва, якість продукції та виробництва, якість систем управління, комунікації, навички та знання персоналу, інформаційне та ресурсне забезпечення тощо, а також можливість утримання протягом тривалого періоду часу даних конкурентних переваг.

Дослідження теоретичних аспектів забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства дозволило запропонувати авторську класифікацію чинників конкурентоспроможності, за якою вони поділяються, залежно від сфери діяльності, у якій формуються, на групи: техніко-технологічні, фінансово-економічні та організаційно-управлінські. Визначено, що ці групи чинників комплексно впливають на конкурентоспроможність підприємства та повинні розглядатися у взаємозв'язку.

Обґрунтовано, що процес забезпечення конкурентоспроможності має стати невід'ємним етапом стратегічного управління, бо пов'язаний із вирішенням проблеми швидкого досягнення запланованих результатів в умовах мінливого внутрішнього середовища і ситуації на ринку.

Запропоновано забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства розглядати не як сукупність заходів і засобів, а як послідовний процес, що спрямований на перетворення наявних ресурсів і можливостей підприємства на конкурентні переваги та створення умов, що сприяють підвищенню конкурентних можливостей, зміцненню конкурентних позицій на вітчизняному і світовому ринках та забезпеченню стійкого розвитку промислового підприємства.

Процес забезпечення конкурентоспроможності, на нашу думку, має бути безперервним кругообігом дій у межах його головних аспектів: інноваційного, виробничого, управлінського, кадрового та організаційно-культурного, фінансового, маркетингового, що спрямований на досягнення встановлених цілей підприємства та підтримання його високої конкурентної позиції.

Встановлено, що саме інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства, націлена на технологічне вдосконалення, є основою забезпечення його конкурентоспроможності, а ідентифікація ключових факторів успіху (КФУ) – один із головних пріоритетів розробки конкурентної стратегії. Тому було виділено основні типи КФУ та їхні складові, що дозволить обґрунтовано підійти до визначення стратегій забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання.

У другому розділі **«Методичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств»** проведено аналіз сучасного стану середовища функціонування промислових підприємств, досліджено методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємств та запропоновано інтегральний коефіцієнт конкурентоспроможності промислових підприємств.

Проведений аналіз стану промислової сфери дозволив виділити основні проблеми розвитку промисловості, які можливо розв'язати лише шляхом системного визначення пріоритетів, що передбачатиме здійснення технологічного оновлення промислового виробництва на базі впровадження результатів власних науково-технічних розробок, з урахуванням визначених національних пріоритетів промислово-інноваційного розвитку.

Вітчизняні промислові підприємства змушені функціонувати в складних сучасних умовах господарювання, тому дуже важливим є розробка методів аналізу і виміру конкурентоспроможності підприємства, що у свою чергу дозволить управляти її рівнем та проводити порівняльний аналіз конкурентоспроможності суб'єктів ринку.

Особливої актуальності набувають питання всебічного комплексного оцінювання показника конкурентоспроможності, що враховує всю сукупність чинників, які впливають на підприємство. Проблеми застосування таких показників пов'язані з методологічними труднощами їх кількісного розрахунку, що призводить до дуже широкого застосування експертних оцінок, тому адекватність реальності самих результатів розрахунків викликає зрозумілі сумніви.

У роботі запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності промислового підприємства на основі методу багатовимірною неметричного шкалування, що дозволить уникнути математичних та експертних похибок.

Розрахунок інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності промислового підприємства має ґрунтуватися, на нашу думку, на поєднанні головних аспектів забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства. Але, проаналізувавши більшість відомих методик, приходимо до висновку, що в умовах жорсткої конкурентної боротьби, коли вся внутрішня інформація про діяльність підприємств оголошується комерційною таємницею, розрахувати більшість показників стає неможливим.

Тому пропонуємо скоротити перелік показників та застосовувати виключно публічну інформацію для визначення частинних ознак та первинних чинників-симптомів конкурентоспроможності підприємств, яку містять

загальнодоступні джерела Державної служби статистики України та мережа Інтернет, наприклад, сайти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.

Така спрощена методика, структурно-логічну схему якої представлено на рис. 1, дозволить з достатньою точністю оцінити конкурентоспроможність підприємства, використовуючи при цьому виключно науково обґрунтовані методики виміру (оцінювання), що забезпечують зіставність отримуваних оцінок.

Рис. 1. Структурно-логічна схема оцінювання конкурентоспроможності (КСП) промислового підприємства

Після цього доцільним є проведення кореляційно-регресійного аналізу для виявлення наявних резервів підвищення рівня конкурентоспроможності.

Застосування запропонованого методичного підходу надасть можливість підприємствам об'єктивно оцінити конкурентоспроможність та проранжувати підприємства-конкуренти для виявлення лідерів і аутсайдерів, що в подальшому стане підґрунтям для розробки ефективної конкурентної стратегії та побудови дієвої системи управління в межах концепції комплексного забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства.

У третьому розділі «**Формування системи управління забезпеченням конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах господарювання**» сформовано систему управління забезпеченням конкурентоспроможності (рис. 2), розроблено організаційно-економічні заходи та комплексну концепцію забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства.

Рис. 2. Схема системи управління забезпеченням КСП промислового підприємства

Запропонована система управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства є частиною системи управління підприємством та включає в себе управлінську підсистему; підсистему, якою управляють; цільову; підсистему ресурсного, правового, інформаційного та методичного забезпечення, а також відображає всі аспекти процесного підходу та обґрунтовану послідовність дій процесу адаптації до сучасних умов господарювання.

Процес управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства включає в себе наступні дії:

- аналіз конкурентного середовища та оцінку конкурентної ситуації на ринку та в галузі;
- діагностування конкурентоспроможності підприємства та його основних суперників;
- конкурентне позиціонування підприємства, тобто вибір стратегічних господарських підрозділів із перевагами у конкурентній боротьбі;
- розробка стратегії управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства;
- реалізація розробленої стратегії.

Управління забезпеченням конкурентоспроможності підприємства – трудомістке завдання, що вимагає системного підходу при здійсненні великої кількості управлінських, технічних, технологічних та інших заходів. У дисертації для вирішення цього завдання пропонується концепція комплексного забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства в сучасних умовах господарювання (рис. 3), яка має володіти можливостями формування і коригування цілей і стратегій розвитку підприємства відповідно до досягнутого рівня конкурентоспроможності, а також включати систему управління забезпеченням КСП та комплекс організаційно-економічних заходів щодо забезпеченням КСП.

Основу такого комплексу мають складати програмно-цільові блоки, що відображають необхідні організаційні, економічні і техніко-технологічні заходи в їх взаємозалежності, реалізація яких сприяє результативному здійсненню управлінських рішень у даній сфері діяльності.

Блоки концепції взаємопов'язані і утворюють певну цілісність, об'єднані єдиним принципом – кожен з них забезпечує вирішення проблеми підвищення конкурентних переваг і адаптаційних властивостей підприємства, а також зміцнення його позицій на зовнішньому і внутрішньому ринках.

У межах запропонованої концепції було розроблено алгоритм управління забезпеченням КСП та проведено розрахунок інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності підприємств із застосуванням методу багатовимірного неметричного шкалування.

Для дослідження КСП обрано вісім промислових підприємств Одеської області, продукція багатьох з яких є унікальною та відповідає сучасним вимогам, але, на жаль, обсяги виробництва зменшуються щороку з одночасним старінням обладнання.

Рис. 3. Логіко-структурна схема концепції комплексного забезпечення КСП промислового підприємства в сучасних умовах господарювання

Значення інтегрального коефіцієнта КСП та підсумковий ранг промислових підприємств Одеської області за 2009 – 2013 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Значення інтегрального коефіцієнта КСП промислових підприємств
Одеської області за 2009 – 2013 рр.**

Підприємство	Значення інтегрального коефіцієнту КСП та відповідний ранг підприємств									
	2009 р.	Ранг	2010 р.	Ранг	2011 р.	Ранг	2012 р.	Ранг	2013 р.	Ранг
1. ПрАТ «Виробниче об'єднання «Стальканат-Сілур»»	0,332	8	0,530	3	0,523	3	0,449	5	0,490	3
2. ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель»»	0,484	4	0,580	2	0,591	2	0,478	4	0,475	4
3. ТОВ «Холдингова компанія «МІКРОН»»	0,620	2	0,488	4	0,501	4	0,589	2	0,595	2
4. ПрАТ «Будгідравліка»	0,410	6	0,441	5	0,649	1	0,511	3	0,379	6
5. ПАТ «Одеський завод із випуску ковальсько-пресових автоматів»	0,443	5	0,404	6	0,382	6	0,685	1	0,687	1
6. ПАТ «Одеський завод радіально-свердильних верстатів»	0,565	3	0,322	8	0,448	5	0,327	8	0,428	5
7. ПАТ «Одеський завод поршневих кілець»	0,768	1	0,742	1	0,349	7	0,379	6	0,358	7
8. ПАТ «Одеське виробниче об'єднання «Холодмаш»»	0,384	7	0,369	7	0,330	8	0,355	7	0,329	8

За результатами розрахунку, можна зробити висновок, що протягом 2009 – 2010 рр., провідні позиції займало ПАТ «Одеський завод поршневих кілець», ТОВ «Холдингова компанія «МІКРОН»» та ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель»», а аутсайдерами були ПАТ «Одеське виробниче об'єднання «Холодмаш»», ПрАТ «Виробниче об'єднання «Стальканат-Сілур»» та ПАТ «Одеський завод радіально-свердильних верстатів».

У 2012 році в лідери стрімко вийшло ПАТ «Одеський завод із випуску ковальсько-пресових автоматів» та продовжило лідирувати в 2013 році. ТОВ «Холдингова компанія «МІКРОН»» повернуло свої позиції та закріпилося на 2 місці. Аутсайдерами надалі залишилися ПАТ «Одеський завод поршневих кілець» та ПАТ «Одеське виробниче об'єднання «Холодмаш»».

Розрахунки інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності були доповнені кореляційно-регресійним аналізом, який дозволив виявити, що істотно впливають на діяльність більшості досліджуваних підприємств показники фондоддачі та рентабельності, поліпшення яких може слугувати резервами підвищення конкурентоспроможності. Це ще раз підтверджує

необхідність технологічного вдосконалення, що дозволить істотно вплинути на найбільш значущі показники та підвищити рівень конкурентоспроможності підприємств.

Оцінювання інтегрального коефіцієнта конкурентоспроможності за запропонованою методикою доцільно здійснювати на всіх промислових підприємствах, бо саме такий підхід надасть можливість усвідомити свою конкурентну позицію та дозволить виявити і мобілізувати наявні резерви підвищення рівня конкурентоспроможності, а також розрахувати свої можливості щодо управління конкурентними перевагами підприємства для запровадження ефективних стратегій забезпечення його конкурентоспроможності.

У дисертаційній роботі було відстежено зміну інтегрального коефіцієнта КСП ТОВ «Холдингова компанія «МІКРОН»» по роках, що показало, як воно протягом розглянутого періоду постійно підвищувало рівень своєї конкурентоспроможності, лише у 2013 році він трохи зменшився. У цілому це свідчить про ефективне управління КСП на даному підприємстві та правильно обрану конкурентну стратегію. Однак за результатами діяльності у 2013 році необхідно внести певні коригувальні дії для підвищення рівня КСП. Для вирішення даного завдання було запропоновано ряд організаційно-економічних заходів.

Отже, запропонована в роботі концепція комплексного забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств дозволяє системно підійти до вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності та здійснювати необхідний управлінський вплив на підприємство з метою зміцнення його конкурентних позицій, швидкого реагування на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі та забезпечення його стійкості в сучасних умовах господарювання.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі було проведено теоретичне узагальнення та вирішення актуальної проблеми щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та процесу їх адаптації до сучасних умов господарювання. Дослідження теоретико-методологічних проблем, обґрунтування нових підходів до оцінювання та управління забезпеченням конкурентоспроможності промислових підприємств дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Ураховуючи, що промислові підприємства – основа економіки будь-якої країни світу, та дослідивши теоретичні аспекти забезпечення КСП, було запропоновано визначення поняття «забезпечення КСП промислових підприємств», яке на відміну від існуючих ґрунтується на його розумінні, не як сукупності заходів і засобів, а як послідовного процесу. У межах цього підходу запропоновано авторську класифікацію чинників КСП та встановлено, що інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства, націлена на технологічне вдосконалення, є основою забезпечення його КСП.

2. Було виділено основні типи ключових факторів успіху, врахування яких дає можливість розробки ефективної стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства, заснованої на посиленні впливу позитивних факторів і зменшення впливу негативних факторів на діяльність будь-якого підприємства та уточнено основні стратегії забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств.

3. Проведено аналіз сучасного стану функціонування промислових підприємств України та Одеської області, за підсумками якого визначено основні проблеми на них, основною з яких є значне технічне та технологічне відставання від сучасних вимог. В роботі запропоновано підходи щодо розв'язання наявних на підприємствах проблем, що забезпечить якісно новий шлях їх розвитку.

4. Досліджено існуючі методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності та сформовано систему взаємопов'язаних факторів КСП промислових підприємств України. За підсумками аналізу запропоновано методичний підхід до розрахунку інтегрального коефіцієнта КСП промислового підприємства із застосуванням методу багатовимірної неметричної шкалування, що дозволить уникнути математичних та експертних похибок. Даний розрахунок має також включати кореляційно-регресійний аналіз для виявлення наявних резервів підвищення рівня конкурентоспроможності.

5. Удосконалено наукові аспекти формування системи управління забезпеченням КСП промислового підприємства, яка має включати головні підсистеми, а також відображати всі аспекти процесного підходу та обґрунтовану послідовність дій процесу адаптації до сучасних умов господарювання.

6. Вирішення завдання реалізації процесу управління забезпеченням КСП пропонується через упровадження концепції комплексного забезпечення КСП промислового підприємства в сучасних умовах господарювання, яка має включати, на відміну від попередніх, єдність таких складових, як: формування системи управління забезпеченням КСП підприємства, комплекс організаційно-економічних заходів щодо забезпечення КСП підприємства та послідовність дій процесу його адаптації до сучасних умов господарювання. У межах дослідження було проведено апробацію розроблених методичних підходів для розрахунку інтегрального коефіцієнта КСП промислових підприємств Одеської області.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Безнощенко Н. А. Планирование конкурентоспособности продукции / Н. А. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2010. – № 4. – Т. 3 (157). – С. 272–275 (0,37 д. а.).

2. Безнощенко Н. О. Управління витратами на основі функціонально-вартісного аналізу / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2011. – № 2. –

Т. 2 (174). – С. 7–10 (0,41 д. а.; 0,21 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає у визначенні основних засад функціонально-вартісного аналізу та обґрунтуванні дієвості використання його окремих методичних положень у системі управління витратами).

3. Безнощенко Н. О. Стратегічне планування конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2011. – № 4. – Т. 1 (178). – С. 23–26 (0,41 д. а.; 0,21 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає у розробленні класифікації принципів забезпечення конкурентоспроможності підприємства в стратегічному плануванні в межах концепції життєвого циклу продукту та доповненні етапів стратегічного планування конкурентоспроможності необхідними розрахунками).

4. Безнощенко Н. О. Аналіз стану машинобудівної галузі Одеської області та напрямки її подальшого розвитку / Н. О. Безнощенко // Економічні інновації. Випуск 45: Українське Причорномор'я в національних і міжнародних координатах розвитку: стратегія та тактика виробничо-господарських систем. Збірник наукових праць. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. – С. 24–28 (0,27 д. а.).

5. Безнощенко Н. О. Особливості застосування системного підходу в управлінні конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства / Н. О. Безнощенко // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки / Донецький економіко-гуманітарний інститут МОНМС України; Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – Вип. 1 (37). – С. 136–139 (0,38 д. а.).

6. Безнощенко Н. О. Підвищення якості продукції як чинник зростання конкурентоспроможності машинобудівного підприємства / Н. О. Безнощенко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / Одес. нац. екон. ун-т. – Одеса, 2013. – № 4 (51). – С. 15–22 (0,56 д. а.).

7. Безнощенко Н. О. Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / Н. О. Безнощенко // Економічні інновації. Випуск 59: Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні та регіонах Причорномор'я. Збірник наукових праць. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2015. – С. 65–70 (0,32 д. а.).

Статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз:

8. Безнощенко Н. О. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2013. – № 3. – Т. 2 (200). – С. 7–10 (0,52 д. а.; 0,26 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає в аналізі чотирьох основних рівнів конкурентоспроможності підприємства та доповненні складових ключових факторів успіху).

9. Безнощенко Н. О. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства за рахунок технологічного вдосконалення / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2014. – № 2. – Т. 2 (210). – С. 56–60 (0,56 д. а.; 0,28 д. а. належать здобувачеві;

особистий внесок здобувача полягає в наданні авторського визначення поняття конкурентоспроможності підприємства та управління нею, встановленні важливості такого фактору, як технологія, а також розгляді її особливості та аспектів формування в розрізі теорії технологічних укладів).

Публікації за результатами участі у конференціях:

10. Безнощенко Н. А. Конкурентоспособность нововведений / Н. А. Безнощенко // Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології: Матеріали XI щорічної міжвузівської студентської науково-практичної конференції присвяченої 15 річчю ОРІДУ НАДУ при Президентові України. 22 квітня 2010 р. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – С. 14–15 (0,14 д. а.).

11. Безнощенко Н. А. Маркетинговий підхід к управленію конкурентоспособностью товаров и организаций / Н. А. Безнощенко // Інноваційна парадигма сучасного розвитку маркетингу: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих вчених, викладачів (21 травня 2010 р.). – Одеса: ОДАБА, 2010. – С. 28–33 (0,32 д. а.).

12. Безнощенко Н. О. Інноваційно-інвестиційна діяльність, як фактор підвищення конкурентоспроможності / Н. О. Безнощенко // Економічні проблеми розвитку промисловості регіону. Збірник тез доповідей учасників IV Науково-практичної конференції присвяченої 90-річчю Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (14 – 15 жовтня 2010 р.). – ППІ НУК, 2010. – С. 20–22 (0,19 д. а.).

13. Безнощенко Н. О. Система управління якістю, як інвестиція у майбутнє / Н. О. Безнощенко // Економіка і менеджмент: Матеріали I Міжнародної конференції молодих вчених ЕМ – 2010 (25 – 27 листопада 2010 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 24–25 (0,24 д. а.).

14. Безнощенко Н. О. Заводський сектор науки, як складова підвищення конкурентоспроможності інноваційної структури / Н. О. Безнощенко // Тези доповідей науково-практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (19 – 21 травня 2011 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 199–201 (0,18 д. а.).

15. Безнощенко Н. О. Якість продукції, як фактор підвищення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства / Н. О. Безнощенко // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали другої міжнар. наук.-практ. конф., 26 – 27 вересня 2013 р. – Одеса, Атлант, 2013. – С. 61–63 (0,14 д. а.).

16. Безнощенко Н. О. Управління конкурентоспроможністю підприємства з позиції процесного підходу / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка: реалії часу і перспективи» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 20 – 21 лютого 2014 р.). Том 2. – Одеса, ОНПУ, 2014. – С.13–15 (0,23 д. а.; 0,12 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає в аналізі циклу управління конкурентоспроможністю та визначенні основних дій, які має включати процес управління конкурентоспроможністю підприємства).

17. Безнощенко Н. О. Проблеми формування людського капіталу для інноваційних промислових підприємств / Є. А. Бельтюков, Н. О. Безнощенко // Матеріали III Міжнародної інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 22 – 23 травня 2014). – Одеса, ОНПУ, 2014. – С.6–8 (0,26 д. а.; 0,13 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає в розгляді особливостей формування людського капіталу та його складових, а також виокремленні основних напрямів удосконалення організації професійного розвитку персоналу в умовах формування економіки знань та переходу до інноваційної моделі економічного розвитку).

18. Безнощенко Н. О. Кадровий потенціал підприємства та його оцінювання // Н. О. Безнощенко, О. В. Сокіл // Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 11 – 12 липня 2014 р.). – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – С. 78–79 (0,16 д. а.; 0,08 д. а. належать здобувачеві; *особистий внесок* здобувача полягає у розгляданні підходів до вартісної оцінки кадрового потенціалу та обґрунтованні доцільності застосування кадрового аудиту, методів експертної оцінки або «асесмент-центру»).

19. Безнощенко Н. О. Ефективне використання і розвиток потенціалу промислового підприємства, як основа забезпечення його конкурентоспроможності / Н. О. Безнощенко // Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 23 – 24 квітня 2015 р.). – Одеса: ОНПУ, 2015. – С. 61–62 (0,13 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Безнощенко Н. О. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств в сучасних умовах господарювання. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2015.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних положень, розвитку методичних підходів та практичних рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств та процесу їх адаптації до сучасних умов господарювання.

На основі критичного аналізу та узагальнення існуючих наукових підходів було запропоновано визначення «конкурентоспроможності підприємства», що враховує комплексний підхід до проблеми забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств, пріоритетність інноваційного розвитку економіки України та необхідність переходу до нового технологічного укладу. Забезпечення конкурентоспроможності промислових

підприємств запропоновано розглядати як послідовний процес, у межах якого управління забезпеченням конкурентоспроможності промислового підприємства має спиратися на концепцію комплексного забезпечення конкурентоспроможності в сучасних умовах господарювання.

Розроблено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності промислового підприємства на основі методу багатовимірного неметричного шкалування, що дозволить уникнути математичних та експертних похибок. Запропонований науково-методичний підхід апробовано на промислових підприємствах Одеської області.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, забезпечення конкурентоспроможності підприємства, методи оцінювання конкурентоспроможності, управління забезпеченням конкурентоспроможності, концепція комплексного забезпечення конкурентоспроможності.

АННОТАЦІЯ

Безнощенко Н. А. Обеспечение конкурентоспособности промышленных предприятий в современных условиях хозяйствования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный экономический университет, Одесса, 2015.

Диссертация посвящена исследованию теоретических положений, развитию методических подходов и практических рекомендации относительно обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий и процесса их адаптации к современным условиям хозяйствования.

На основе критического анализа и обобщения существующих научных подходов было предложено определение «конкурентоспособности предприятия», которое учитывает комплексный подход к проблеме обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий, приоритетность инновационного развития экономики Украины и необходимость перехода к новому технологическому укладу.

Исследование теоретических аспектов обеспечения конкурентоспособности промышленного предприятия позволило предложить авторскую классификацию факторов конкурентоспособности, согласно которой они разделяются, в зависимости от сферы деятельности, в которой они формируются, на группы: технико-технологические, финансово-экономические и организационно-управленческие. Определено, что эти группы факторов комплексно влияют на конкурентоспособность предприятия и должны рассматриваться в их взаимосвязи.

Предложено обеспечение конкурентоспособности промышленного предприятия рассматривать не как совокупность мероприятий и средств, а как последовательный процесс, направленный на превращение имеющихся

ресурсов и возможностей предприятия в конкурентные преимущества и создание условий, содействующих повышению конкурентных возможностей, укреплению конкурентных позиций на отечественном и мировом рынках, а также обеспечению устойчивого развития промышленного предприятия.

Установлено, что именно инновационно-инвестиционная деятельность предприятия, направленная на технологическое совершенствование, является основой обеспечения его конкурентоспособности, а идентификация ключевых факторов успеха (КФУ) – один из главных приоритетов разработки конкурентной стратегии. Поэтому были выделены основные типы КФУ и их составляющие, что позволит более обоснованно подойти к определению стратегий обеспечения конкурентоспособности промышленного предприятия в современных условиях хозяйствования.

Проведенный в работе анализ состояния промышленной сферы позволил выделить основные проблемы развития промышленности, которые возможно решить лишь путем системного определения приоритетов, предусматривающих осуществление технологического обновления промышленного производства на базе внедрения результатов собственных научно-технических разработок с учетом определенных национальных приоритетов промышленно-инновационного развития.

В работе предложен методический подход к расчету интегрального коэффициента конкурентоспособности промышленного предприятия на основе метода многомерного неметрического шкалирования и разработана его структурно-логическая схема, что позволит избежать математических и экспертных погрешностей. Предложено использовать исключительно публичную информацию, содержащуюся в общедоступных источниках Государственной службы статистики Украины и в сети Интернет, что позволит с достаточной точностью оценить конкурентоспособность предприятия, используя при этом исключительно научно обоснованные методики измерения, обеспечивающие сопоставимость получаемых оценок. Данные расчеты должны дополняться корреляционно-регрессионным анализом для выявления резервов повышения уровня конкурентоспособности.

В работе усовершенствованы научные аспекты формирования системы управления обеспечением КСП промышленного предприятия, которая должна включать в себя главные подсистемы, а также отображать все аспекты процессного подхода и обоснованную последовательность действий процесса адаптации к современным условиям хозяйствования.

Решение задачи реализации процесса управления обеспечением КСП предлагается через внедрение концепции комплексного обеспечения КСП промышленного предприятия в современных условиях хозяйствования, которая должна включать, в отличие от ранее известных, единство таких составляющих, как: формирование системы управления обеспечением КСП предприятия, комплекс организационно-экономических мероприятий по обеспечению КСП предприятия и последовательность действий процесса его адаптации к современным условиям хозяйствования.

Предложенный научно-методический подход был апробирован для расчета интегрального коэффициента конкурентоспособности промышленных предприятий Одесской области, был разработан комплекс организационно-экономических мероприятий по обеспечению их конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, обеспечение конкурентоспособности предприятия, методы оценки конкурентоспособности, управление обеспечением конкурентоспособности, концепция комплексного обеспечения конкурентоспособности.

SUMMARY

Beznoschenko N. O. Providing of industrial enterprises's competitiveness in the modern terms of menage. – Manuscript.

The dissertation submitted for a scientific degree of Candidate of Economic sciences on a specialty 08.00.04 – Economics and management of enterprises (by the types of economical activity). – Odessa National Economic University, Odessa, 2015.

The thesis is devoted to research of theoretical positions, development of methodical approaches and practical recommendation in relation to providing of industrial enterprises' competitiveness and process of their adaptation to the modern terms of menage.

On the basis of critical analysis and generalization of existing scientific approaches have been suggested determination of «competitiveness of enterprise» and suggested seen providing of industrial enterprises' competitiveness, as a successive process, within the limits of what management providing of industrial enterprise' competitiveness must lean against conception of the complex providing of competitiveness in the modern terms of menage.

It is developed the methodical approach to estimation of industrial enterprise' competitiveness on the basis of method of non-metric multidimensional scaling, what will allow avoiding mathematical and expert errors.

Offered scientifically methodical approach was tested on industrial enterprises of the Odessa area and developed a complex of organizationally economic measures on providing of their competitiveness.

Keywords: competitiveness of enterprise, providing of enterprise' competitiveness, methods of estimation of competitiveness, management providing of competitiveness, conception of the complex providing of competitiveness.

Підписано до друку _____ Зам. _____
Формат паперу 60x84 1/16 обсяг _____ авт. арк.
Тир. _____ прим. ОНЕУ м. Одеса 82, вул. Преображенська, 8